

WETLANDS IN DRENTE

Natuurbeschermers waren hoopvol gestemd toen Nederland in 1971 de Conventie van Ramsar ondertekende. Hiermee gaf ons land immers te kennen dat ze daadwerkelijk haar waterrijke gebieden wilde beschermen. De wetlands zijn niet alleen nationaal maar ook internationaal van belang voor vele vogelsoorten. Ze behoren helaas tot de meest bedreigde ecosystemen op aarde.

Wat houdt de Conventie van Ramsar nu precies in? Wat is er sinds 1971 op het gebied van wetlands gebeurd in Nederland? Hoe staat het met de wetlands in de provincie Drenthe? Welke rol is er voor de provincie en de gemeente weggelegd? Allemaal vragen waar de Milieuraad Drenthe een antwoord op wilde hebben. De Wetenschapswinkel Biologie van de RUG ging er mee aan de slag, hetgeen resulteerde in een onlangs uitgekomen rapport.

Attie F. Bos

In het rapport gaat het vooral om wetlands die internationaal belangrijk zijn. Deze moeten aangemeld worden bij een internationale organisatie, zodat ze op een officiële lijst kunnen worden geplaatst. Hoewel het wetlandbeleid in vele nota's is beschreven, is Nederland erg traag met de uitvoering ervan. Het blijkt dat er in ons land 103 gebieden zijn die voor aanmelding in aanmerking komen, terwijl tot nu toe nog maar 12 gebieden op de internationale lijst staan. Acht van de 103 gebieden liggen in Drenthe, geen van de acht is aangemeld. Als voorbeeld van een potentieel wetland in Drenthe wordt de situatie

FOTO: AEROFOTO EELDE

Vennen op de Dwingelose heide

rondom Diependal (Hijkerveld) uit de doeken gedaan. Het blijkt dat op provinciaal en gemeentelijk nivo in Drenthe geen expliciet wetlandbeleid gevoerd wordt.

Conventie van Ramsar

In de zestiger jaren kwam men langzamerhand tot het inzicht dat een aantal 'natte' gebieden niet alleen nationaal van belang was voor vogels, maar ook internationaal. (Trek)vogels trekken zich namelijk niets van grenzen aan. Steeds

duidelijker werd dat het dringend noodzakelijk was deze waterrijke gebieden te beschermen tegen bedreigingen zoals inpoldering, drainage, verontreiniging en verstoring. Daarom besloten vertegenwoordigers van een aantal landen deze problematiek te bespreken. Dit mondde uit in de Conventie van Ramsar, genoemd naar de plaats Ramsar (Iran), waar de eerste bijeenkomst plaatsvond.

Twee bepalingen uit het verdrag zijn erg belangrijk. Ten eerste de verplichting om *alle* wetlands, zowel *nationaal, regionaal als lokaal* verstandig te gebruiken ('wise use'). Ten tweede de ver-

plichting om wetlands die *internationaal* belangrijk zijn te beschermen door deze op de internationale lijst van de IUCN (International Union for Conservation of Nature of Natural Resources) te plaatsen.

Om voor aanmelding in aanmerking te komen is een aantal criteria opgesteld, waaronder het bekende één-procent-kriterium, d.w.z. een gebied is van internationaal belang als tenminste 1 % van een populatie watervogels regelmatig in dat gebied aanwezig is.

Wetlands in Nederland

Het initiatief voor aanmelding van een wetland ligt bij het rijk, met name bij de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. De provincie heeft een spilfunctie tussen rijk en gemeente en kan daarom veel doen om haar eigen wetlands te beschermen.

Ondanks het feit dat Nederland nauw betrokken was bij de totstandkoming en de uitvoering van de Conventie van Ramsar in 1971, komt het wetlandbeleid in ons land maar traag op gang. Om tot de Conventie te kunnen toetreden dient een land tenminste één wetland van internationale betekenis aan te melden. Pas in 1980 werd de Conventie door ons land bekrachtigd toen de volgende 6 waterrijke gebieden aangemeld zijn voor opname op de IUCN-lijst: het Naardermeer, gedeelten van de Biesbos, Griend, de Bosplaat, de Weerribben en gedeelten van de Grote Peel. In dat jaar werd eveneens in overweging genomen om de Waddenzee, de Oosterschelde en de Oostvaardersplassen aan te melden. Het duurde echter nog vier jaar voordat de Waddenzee aangemeld werd (1984) en zeven jaar eer het met de Oosterschelde zo ver was (1987).

In maart 1985 heeft het Rijks Instituut voor Natuurbeheer (RIN) in opdracht van de regering een lijst gepubliceerd van alle waterrijke gebieden in Nederland die in aanmerking komen voor de internationale wetlandstatus. Er staan maar liefst 103 gebieden op. De regering is van plan om een deel van deze gebieden aan te melden. Het is echter niet duidelijk wat de regering onder een deel verstaat. Bovendien strookt dit streven niet met de intentie van de conventie van Ramsar, waarin gesproken wordt over het beschermen van alle wetlands.

Op dit moment heeft Nederland in totaal nog maar 12 wetlands voor de internationale lijst van de IUCN aangemeld:

de Grote Peel (900 ha), de Weerribben (3400 ha), het Naardermeer (752 ha), de Bosplaat (4400 ha), Griend (23 ha), gedeelten van de Biesbos (1700 ha), de Waddenzee (250.000 ha), Engbertsdijkvenen (975 ha), de Oostvaardersplassen (5600 ha), het Zwanevater (600 ha) en

FOTO: DRENTSE LANDSCHAP

Hijkerveld

de Oosterschelde, inclusief Markiezaatsmeer (3800 ha).

Van 20 andere gebieden zal nog worden overwogen of in de komende jaren tot aanmelding kan worden overgegaan.

Wetlands in Drente

In Drente komen volgens het RIN acht potentiële wetlands van internationaal belang voor: het Laekstermeer, het Zuidlaardermeer, Witteveen, het Fochteloërveen, de Dwingelose en Kraloërheide (waaronder het Dwingelderveld), het Bargerveen, het Stroomdal Drentse A en Diependal (als onderdeel van het Hijkerveld). Al deze gebieden voldoen aan de criteria van Ramsar, maar geen ervan is nog aangemeld bij de IUCN. De regering overweegt aanmelding van het Fochteloërveen en het Bargerveen.

De meeste gebieden hebben vanuit het rijksbeleid een beschermde status gekregen: als GEN (Grote Eenheid Natuur), of als GLE (Grote Landschapseenheid) of als Nationaal Park. Zo zijn het Dwingelderveld, Bargerveen en Fochteloërveen GEN-gebieden. Hiervan is het Dwingelderveld een potentieel Nationaal Park. De overige gebieden (behalve Diependal) kregen het predikaat GLE. Diependal behoort, als onderdeel van het Hijkerveld, tot de 'gebieden met afwisselend landbouw, natuur en andere functies in kleinere ruimtelijke eenheden.' Door de provincie worden alle gebieden be-

schouwd als natuurgebied en als zodanig beschermd.

Omdat niet alle acht potentiële wetlands uitgebreid behandeld konden worden in het rapport is er een keuze gemaakt. Vandaar dat alleen de situatie rond Diependal bij wijze van voorbeeld uitvoerig beschreven is.

Hijkerveld

Eigenaar van een groot deel van het Hijkerveld is de Stichting Het Drentse Landschap. De totale grootte van het Hijkerveld bedraagt ongeveer 1300 ha waarvan de Stichting 782,9 ha in eigendom heeft en 49 ha pacht. Het gebied ligt in de gemeenten Beilen en Smilde. In het centrale heideveld liggen tientallen vennen, veentjes en hoogveenrestanten. De cultuurhistorische en archeologische rijkdom van het gebied is groot. In het reservaat Hijkerveld ligt het ca. 150 ha grote vloeimeer en vloeienveltencomplex Diependal.

Om aan de doelstelling 'behoud en ontwikkeling van de historische, landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarden van het Hijkerveld' te kunnen voldoen, heeft Het Drentse Landschap een beheersplan opgesteld.

Diependal

Het Diependal is een voorbeeld van een kunstmatig ontstaan en in stand gehouden wetland.

Het bestaat uit een vloeimeer en vloeivelden die overgebleven zijn van de voormalige aardappelmeeffabriek Oranje. Het complex is sinds 1986 in bezit van de Stichting Het Drentse Landschap. Vanaf dat jaar is het gehele gebied opnieuw ingericht. Het aantal vloeivelden werd verkleind, de dijken werden verstevigd en er werd een beheersbaar watercirculatiesysteem aangelegd. De provincie Drente ligt op de vluchtlijn van diverse trekvogelsoorten die van het noorden naar het zuiden vliegen en weer terug. Voor deze vogels is het belangrijk om rust- en fourageerplaatsen te hebben. Diependal ligt op de lijn Dollard-Weerribben-Wieden en het gebied wordt dan ook gekenmerkt door enorm veel vogels. Het is voor vogels een aantrekkelijke plaats vanwege een combinatie van lage waterstanden en een hoge voedselrijkdom. De vogelwerkgroep 'De Koperwiek' uit Assen verricht al vanaf 1973 vogelinventarisaties in het gebied. Zodoende is er veel bekend over de vogelsoorten die zich er bevinden. Vele soorten die zich in natte biotopen thuisvoelen broeden in het Diependal-komplex of de omliggende venetjes.

De Stichting Het Drentse Landschap vindt dat rust een van de basisvoorwaarden in het gebied is. Helaas is het Hijkerveld officieel militair laagvlieggebied, waar vooral laagvliegende helikopters veel verstoring veroorzaken.

Rol van provincie en gemeente

In het streekplan Drente bevindt zich een kaartje waarop gebieden zijn getekend die in aanmerking komen om als stiltegebied te worden aangewezen. Dit kaartje is belangrijk voor het wetlandbeleid, omdat eenmaal aangemelde wetlands als stiltegebied in het streekplan opgenomen moeten worden. Zes van de acht gebieden die volgens het RIN voldoen aan de criteria van de Conventie van Ramsar, zijn aangewezen als stiltegebied. Alleen het Zuidlaardermeer en het Hijkerveld (Diependal) hebben deze status niet. Al eerder is opgemerkt dat het Hijkerveld militair laagvlieggebied is. In het streekplan heeft het Hijkerveld de functie van een zone die ruimtelijke eenheden met een verschillend karakter van elkaar scheidt. Verder loopt dwars door het gebied, tussen kerngebieden met veel natuurwaarden, een nog verder te ontwikkelen ecologische verbindingzone. Op de funktiekaart is te zien dat het Hijkerveld en Diependal zijn aangeduid als respectievelijk zone 5 en 6. In het streekplan geeft zone 6 de grootste bescherming op het gebied van natuurwaarden.

Ook komt het natuurbelang van voormalige vloeivelden in het streekplan ter sprake. De nadruk wordt gelegd op de functie die deze

velden hebben als broedgebied voor moerasvogels en als pleisterplaats voor doortrekkende steltlopers. Ontwatering en grondwaterwinning, recreatie, vervuiling en voedselverrijking van het water, worden als knelpunten beschouwd. Militaire activiteiten worden niet genoemd en kennelijk niet als knelpunt ervaren! In het gehele streekplan wordt de term wetland niet gebezigd. Er is ook nergens duidelijk sprake van een mogelijke voorbereiding om gebieden op de IUCN-lijst te krijgen.

Het Hijkerveld, inclusief Diependal, is in het Bestemmingsplan Buitengebied Beilen als natuurschoongebied aangewezen en 'bestemd voor de instandhouding, het herstel en/of de verhoging van de aan die gronden toegekende landschappelijke, natuurwetenschappelijke en/of cultuur-historische waarden.' In het bestemmingsplan wordt geen woord gerept over Diependal als wetland van internationaal belang.

Officieel erkend Wetland Diependal

De voormalige minister van Landbouw en Visserij noemde in zijn beleidsnota inzake wetlands verschillende uitgangspunten die hij wilde hantieren bij het aanmeldingsbeleid. De vraag is in hoeverre Diependal aan deze voorwaarden voldoet.

1 Het gebied moet voldoen aan de criteria van Ramsar.

Dat is zonder meer het geval. Verwezen kan worden naar de lijst van het RIN en de resultaten van de vogelwerkgroep 'De Koperwiek'.

2 Geografische spreiding en variatie van terreintypen.

Verwezen kan worden naar het beheersplan Hijkerveld en het nieuwe streekplan Drente. Diependal is als onderdeel van het Hijkerveld omringd door verschillende natuurgebiedjes die een grote variatie in terreintypen kennen.

3 Er moet duidelijkheid zijn op bestuurlijk gebied over de instandhouding van de ecologische functie van het gebied.

Verwezen kan worden naar het Bestemmingsplan Buitengebied Beilen, naar het Streekplan Drente en naar het beheersplan Hijkerveld. De natuurwaarden en het belang als rustgebied voor broedvogels en wintergasten worden erkend en waardevol gevonden, vandaar de bestemming natuur(schoon) gebied. Ook in het kader van de te ontwikkelen ecologische infrastructuur speelt het Hijkerveld een belangrijke rol. Een knelpunt is echter de officiële militaire laagvliegroute die over het gebied loopt. Dat zal ook de reden zijn dat het Hijkerveld (Diependal) niet als stiltegebied in het streekplan is opgenomen.

4 Er moet gestreefd worden naar ruimtelijk-funktionele en ecologisch optimaal beheersbare gebieden.

Wat het ruimtelijk-funktionele aspect betreft kan verwezen worden naar het beheersplan van Het Drentse Landschap, waarin aan dit aspect ruimschoots aandacht wordt geschonken. Het is trouwens ook een van de algemene doelstellingen van het streekplan. Het ecologisch optimaal beheersbaar zijn ligt voor Diependal eenvoudiger dan voor vele andere gebieden. Er is al een plan om de voedselrijkdom van het water in stand te houden in de toekomst. Bovendien zijn de waterstanden in de diverse vloeivelden beheersbaar. Ook speelt de samenstelling van de bodem een belangrijke rol. De keileemlaag in de ondergrond vrijwaart het complex van wegzijging en instroming van eutroof water.

5 De ecologische samenhang tussen wetlands moet bevorderd worden.

Drente ligt op de vluchtlijn van diverse trekvogelsoorten. Diependal ligt erg gunstig op de lijn Dollard-Weerribben-Wieden. In het kader van de nog te ontwikkelen ecologische (hoofd-)structuur in ons land, zou de samenhang nog verbeterd kunnen worden.

Gekonkludeerd kan worden dat Diependal ruimschoots aan de genoemde uitgangspunten voldoet. Het enige probleem vormt de militaire laagvliegroute, die maakt dat het gebied niet de status van stiltegebied kan krijgen. Dit kan overigens geen doorslaggevend reden zijn om een gebied niet aan te melden als wetland, want de Wet Geluidhinder staat uitzonderingen toe. Veel andere wetlands kennen hetzelfde probleem. Vaak zijn het militaire activiteiten die de rust in een gebied verstoren. Dit is bijvoorbeeld in grote delen van het waddengebied (aangemeld) het geval en in de Lauwersmeer (niet aangemeld).

De Conventie van Ramsar beveelt aan dat een land voor nieuwe wetlands moet zorgen wanneer er niet voldoende wetlands zijn of wetlands teloor gaan, een aangesloten land moet zorgen voor nieuwe. In het kader hiervan zou Diependal duidelijk een voorbeeldfunctie kunnen vervullen. Ook in Oost-Groningen bijvoorbeeld zijn vloeivelden van voormalige aardappelzetmeelfabrieken te vinden die momenteel uitgroeien tot natuurgebieden bij uitstek.

'Wetlands in Drente' is geschreven door Attie Bos, Maureen Butter en Hilde Wessels. Te bestellen bij de Wetenschapswinkel Biologie (RUG), tel. 050-632385.

'Wetlands zijn moerassen, vennen, veengebieden of wateren, van natuurlijke of kunstmatige oorsprong, permanent of tijdelijk, met water dat stil staat of stroomt, brak, zout of zoet, met inbegrip van kustwateren met een diepte van niet meer dan zes meter tijdens laagwater'